

EGY „KÖZTES” ÁLLAMFORMA-KATEGÓRIA LEHETŐSÉGÉNEK MÉRLEGELÉSE MAGYARORSZÁG 1920 ÉS 1944/46 KÖZÖTTI KORSZAKÁRA VONATKOZÓAN

TAKÁCS Péter
egyetemi tanár (SZE ÁJK)

E tanulmányban azt vetem fel, hogy Magyarország 1920 és 1944/46 közötti államformája egy önálló, köztes kategória révén újradefiniálható, s e tekintetben a „király nélküli királyságot” hozom javaslatba.¹ Bár e kifejezéshez 1945, különösen pedig 1949 után kritikai jelentés asszociálódott, később azonban ennek jelentős része levált róla, s az azóta eltelt hosszú idő talán lehetővé teszi a kérdés tárgyilagos, politikai szenvedélyektől mentes megítélését.

1. Az államforma-kategóriák rendszerei

Akik az államok osztályozása során nem az államtípus, hanem az államforma kategóriát használják, azok két rendszer közül választhatnak. Vagy azt mondják, hogy az államformák a hatalom gyakorlóinak száma, illetőleg az ennek függvényében elgondolt hatalomgyakorlási elvek, célok és módszerek szerint különböznek; vagy azt, hogy azok között az államakarat képzése, az államfő kiválasztása, jogállása és megbízatásának tartama, leginkább pedig felelőssége alapján tehetünk különbséget. Az előbbi eset-

¹ Ez a tanulmány a szerző „Király nélküli királyság” (*Jogtörténeti Szemle*, 2017/3. 80–89.) és „On State-form of Hungary between 1920 and 1944” (*Journal on European History of Law*, vol. 10., 2019/2. 139–148.) címen megjelent írásainak tematikus összefoglalása és kiegészítése.

ben egy hármas felosztás, *triász*, keretei között, az utóbbi esetben pedig egy *duális* felosztás keretei között gondolkodhatunk, s az utóbbit szemléletesen úgy is kifejezhetjük, hogy azt nézzük, mi van az államfő fején: „kalap vagy korona”.

Az előbbi rendszertanok hívei minden államformát három tiszta típusra, esetleg azok kombinációira igyekeznek visszavezetni, az utóbbiaké pedig minden államformát két fő csoportba sorolnak be. Úgy tűnhet, hogy ebben a második csoportban nem lesznek kombinációk, hisz milyen dolog jönne ki abból, kérdezhetné bárki, ha kombináljuk a kalapot és koronát! Talán kalapkorona? Ne ítéljük azonban elhamarkodottan: az államok világa – miként az élet – tele van meglepetésekkel!

A jellegzetes államformák a hármas felosztásban többnyire a *monarchia*, az *arisztokrácia* és a *demokrácia*, a duális felosztásban pedig mindig a *monarchia* és a *köztársaság*. A hármas felosztás a régebbi, gyakorlatilag ókori eredetű, de még a XX. és XXI. században is akadnak képviselői. A duális felosztás korújkori, de csak jóval később terjedt el szélesebb körben. Táblázatba rendezve a két kategóriarendszer a következő:

az államformák hármas felosztása			az államformák kettős felosztása	
↗	↓	↘	↗	↘
MONARCHIA	ARISZTOKRÁCIA	DEMOKRÁCIA	KÖZTÁRSASÁG	MONARCHIA
TÚRANNISZ	OLIGARCHIA	„POLITEIA” ²		

1. ábra: Az államformák hármas és kettős felosztása

Talán mondani sem kell, hogy a két felosztás különböző szempontokat vesz alapul, ezért a „monarchia” nem ugyanazt jelenti az egyikben, mint a másikban.

A hármas felosztásnak a szakirodalomban számos további változata lehetséges, melyek között államformatani kuriózumokat is találunk. Például:

² Ez a sor, az előzővel együtt, azt szemlélteti, hogy a hármas felosztás az arisztotelészi „hatos rendszer” alapja, bár abban a *politeiának* a *demokrácia* helyén kellene állnia, s megfordítva: a *demokráciának* a *politeia* helyén. Ettől az első sor általánosabb érvényűsége érdekében tértem itt el.

MONOKRÁCIA	PLEOKRÁCIA	POLIKRÁCIA ³			
MONARCHIA	SZÜNARCHIA ⁴	DEMARCHIA ⁵			

2. ábra: Változatok az államformák hármas felosztására

A triáoszt manapság kevesebb elemzésben használják, a duális rendszert többen, bár ez nem jelenti azt, hogy az előbbi lenne a „klasszikus”, az utóbbi pedig a „modern”.

A hármas tipológiát alkalmazta valamilyen formában – ideértve az ebből kialakított ún. hatos rendszert is – az ó- és középkor szinte minden jelentős gondolkodója: így Platón, Arisztotelész, Polübiosz, Cicero, Aquinói Szent Tamás és Páduai Marsilius, valamint az újkor első évszázadainak legnagyobbjai is: Jean Bodin, Thomas Hobbes, Hugo Grotius, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Johann H. G. Justi és Immanuel Kant. A XIX-XX. században viszont lassankét eltűnt, amennyiben csak a nagyon hagyománytisztelő, a kevésbé jelentős, a többnyire tankönyveket író vagy a különleges megközelítéseket kedvelő szerzők alkalmazták, mint amilyen például Friedrich Ch. Dahlmann, Wilhelm Roscher, Max von Seydel vagy Franz

³ Példaként ld. Karl BRINKMANN: *Verfassungslehre*. München, R. Oldenbourg, 1994., aki az „egy – néhány (több) – sok” mentén gondolkodva a *monokrácia*, *pleokrácia* és *polikrácia* között tett különbséget. A *pleokráciához* hasonló értelemben használta a *pleonarchia* kategóriáját a mára csaknem elfeledett diplomata-jogász, Friedrich Heinrich Geffcken (1830-1896) a *Das Gesamtinteresse als Grundlage des Staats- und Völkerrechts* című (Lipcse, 1908.) művében. Ugyanezen a vonalon haladva, de a dolgokat leegyszerűsítve Günter Dürig *monokratikus* és *demokratikus* rendszereket különböztetett meg; ld. Günter DÜRIG: *Staatsformen*. In: *Handwörterbuch der Sozialwissenschaften*. 9. k. Stuttgart-Tübingen, G. Fischer-Mohr, 1956-1965., 1968. 742-752.

⁴ A *szünarchia* (*synarchia*; kb. együttes uralom) az uralom alanyaira is és módszereire is figyelemmel lévő politikai forma, amelyet néhányan a római kori Spárta államformájának tekintenek. A szünarchiában egy olyan gerúzia gyakorolta a hatalmat, amelynek tagjai nem a halálukig hivatalban maradó vének, hanem évente megválasztott tisztviselők voltak. Ld. ezzel kapcsolatban Nigel M. KENNEL: *The Spartan Synarchia*. *Phoenix*, 46. évf. 1992/4. 342-351.; és A.S. BRADFORD: *The Synarchia of Roman Sparta*. *Chiron*, 10. évf., 1980. 413-425.

⁵ A *demarchiát* (az általános szabályok alapján korlátozott többségi hatalom fogalmát) az élete jelentős részét Amerikában töltő osztrák-brit közgazdász és politikai filozófus, Friedrich August von Hayek (1899-1992) „találta ki”, pontosabban elevenítette fel egy ógörög uralmi konstrukciót felidézve. Vö. F. A. HAYEK: *Law, Legislation and Liberty*. 1-3 kötet: *Rules and Order*. 1973.; *The Mirage of Social Justice*. 1976.; *The Political Order of a Free People*, 1979. London-Chicago, Routledge & Kegan Paul - University of Chicago Press, 1973-1979.; ld. különösen 3. kötet, 390. Arra utalt vele, hogy a többségnek, pusztán azért, mert többség, nem lehet abszolút hatalma. Abban, hogy e fogalom nem terjedt el, valószínűleg az játszott a legnagyobb szerepet, hogy a kifejezni kívánt tartalom az „alkotmányos demokrácia” intézményi megoldásaiban már benne volt.

Schmidt, az elmúlt évszázadban pedig Max Imboden, Karl Brinkmann vagy Reinhold Zippelius volt.

A hármas rendszer XIX. századi háttérbe szorulásának egyértelmű jele volt, hogy egyesek az *államformaként* felfogott elemeket keverték a történeti vagy koncepcionális *államtípusként* értelmezhetővel. A legismertebb ilyen szerző Robert von Mohl volt, aki – a modern jogállamok előtti időkre nézve – patriarchális és patrimonialis államokat, valamint teokráciákat különböztetett meg. (Az előbbiek államtípusok, a harmadik államforma.) Ugyanígy járt el Karl Theodor Welcker is, aki szerint az államformák kultúrtörténeti korszakonként váltakoznak: az „erősebb jogát” érvényesítő korban a zsarnokság, az istenhit korszakában a teokrácia, az észjog korszakában pedig a jogállam a jellegzetes államforma.

A három fő formát néhányan már a klasszikusok körében kiegészítették egy negyedikkel; Spinoza, majd később Bluntschli például a teokráciával, Montesquieu a despotizmussal, mint a zsarnokság régi-új formájával. Jellegzetes az is, hogy a triászban más, rendhagyónak tűnő elemeket különböztettek meg: Welcker például a fentieket, Arnold Hermann Ludwig Heeren a köztársaságot, autokráciát és despotizmust, Rudolf Kjellén pedig a monokráciát, az alkotmányos államot (konstitucionalizmust) és a demokráciát.⁶

A *duális rendszer* – bár a leghatásosabb első megfogalmazását Machiavelli nevéhez kötik – lényegében a XVIII-XIX. században terjedt el és a XX. századra szorította szinte teljesen háttérbe az előbbit. Az államok monarchikus és köztársasági formák szerinti tipológiáját tartotta helyesnek a modern államtan számos művelője és sok alkotmányjogász: Carl Ludwig von Haller, Anton Menger, Carl Walther, Georg Jellinek, Edmund Bernatzik, Gottfried Salomon (1947 után: Salomon-Delatour), Otto Koellreutter, Adolf Julius Merkl és Hans Nawiaszky is. E két kategória ugyanis olyan közjogi kereteket jelentett, amelyekben sokféle politikai tartalomnak helyet tudtak szorítani. A duális rendszer svungja olyan határozott volt, hogy a XX. században – bár a hármas osztályozással is kísérletezgettek még – ennek mintájára épült ki az államok politikai alapú osztályozása (autokrácia–demokrácia, illetőleg demokrácia–diktatúra).

⁶ Ld. Rudolf KJELLÉN: Versuch eines natürlichen Systems der Staatsformen. *Zeitschrift für Politik*, B. 8., 1915. 427–451.

A duális felosztásra való, bár nem kivételek nélküli⁷ áttérést úgy is szokták jellemezni és értékelni, hogy az államforma, mint közjogi konstrukció, tartalmilag „kiüresedett”. Ez a probléma fáradt és szellem nélküli megközeletése, de nincs hely itt alternatív magyarázatra.

Ehelyett inkább azt jegyzem meg, hogy az öt jellegzetes államforma (monarchia és köztársaság, illetőleg a monokráciaként felfogott monarchia, az arisztokrácia és a demokrácia) egyikét-másikat olykor tudatosan *kombinálják* egymással, *vegyes* kategóriákat létrehozva belőlük. Ilyenek jönnek létre akkor is, amikor az államformákat minősítő jelzőkkel látják el, s a jelzőt a másik felosztási rendszerből veszik, vagy ugyanabból, de a másikhoz tartozó vagy arra utaló jelentésben. Ilyen kategóriák alakulnak így ki, hogy pusztán két esetleges fogalom párt említsek:

			ARISZTOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG	(DEMOKRATIKUS MONARCHIA)
			DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG	ARISZTOKRATIKUS MONARCHIA

3. ábra: A duális felosztás változatai

Ezek és az ehhez hasonló kategóriák kissé már önmagukban is csalókák, ám még rejtélyesebbek lesznek, ha az így képzett vegyes kategóriákat „kormányformának” mondják. E problémát itt ugyancsak nem követhetem.

A XVIII-XIX. századtól kialakult gyakorlat következtében, mely értékelő kategóriákat használ az államformák, később a politikai rendszerek klasszifikációjára, egészen új tipológiák alakultak ki. Ezeket azonban strukturálisan sokan (olykor csak többé-kevésbé vagy formális jelleggel) megfeleltetik az előbbieknek. A köztársaság–monarchia párosnak például a demokrácia–diktatúra felosztás lesz a hipotetikus modern alakja, a demokrácia–arisztokrácia–monarchia hármasnak pedig a demokrácia–autokrácia–diktatúra vagy az alkotmányos demokrácia–tekintélyuralom–totális állam triász. Ezt szemlélteti a következő ábra:

⁷ A már említett hagyománytisztelő kivételek mellett külön kiemelem Carl Schmitt elméletét, amely azért is érdekes, mert ügyes, már-már ügyeskedő terminológiával *kombinálja* a hármas és a kettős felosztást. A jogállami alkotmány szerinte „ideiglenesen” átveszi a monarchia, az arisztokrácia és a demokrácia formáit, mint „politikai formaelveket (*politische Formprinzipien*) és elemeket”. Ugyanakkor úgy vélte: az államformák különbségét két formatív elv (*Gestaltungsprinzipien*) – az azonosság és reprezentáció (*Identität, Repräsentation*) – határozza meg, s minden politikai egység ezek megvalósulása révén nyeri el konkrét formáját. Ld. Carl SCHMITT: *Verfassungslehre*. Berlin, Duncker und Humblot, 1928., ³1954. 200–208.

A				
az államformák hármas felosztása			az államformák kettős felosztása	
↖	↓	↘	↖	↘
DEMOKRÁCIA	ARISZTOKRÁCIA	MONARCHIA	KÖZTÁRSASÁG	MONARCHIA
B				
a politikai rendszerek hármas felosztása			a politikai rendszerek kettős felosztása	
↖	↓	↘	↖	↘
DEMOKRÁCIA	AUTOKRÁCIA ⁸	TOTALITARIZMUS	DEMOKRÁCIA	AUTOKRÁCIA
ALKOTMÁNYOS DEMOKRÁCIA	AUTORITER REZSIM	TOTÁLIS ÁLLAM	DEMOKRÁCIA	DIKTATÚRA

4. ábra: A hagyományos (A) közjogi alapú és a modern (B) politikai alapú tipológia strukturális „megfeleltetése”

Mindkét felosztásnak számos további változata van, s aki ismeri a szakirodalmat, az tudja: a variációk számának csak két dolog szabhat határt: a fantázia hiánya és az elméleti hagyomány ereje. A legismertebb kategóriák például:

LIBERÁLIS DEMOKRÁCIA ⁹	„ILLIBERÁLIS »DEMOKRÁCIA«” ¹⁰	TOTÁLIS DIKTATÚRA	JOGÁLLAM	RENDŐRÁLLAM
ALKOTMÁNYOS DEMOKRÁCIA	„SZOCIALIZÁLT ÁLLAM”	TOTALITARIZMUS	ALKOTMÁNYOS ÁLLAM	DIKTATÚRA
SZABADPIACI KAPITALIZMUS / MINIMÁLIS ÁLLAM	SZOCIÁLIS PIACGAZDASÁG / JÓLÉTI ÁLLAM	TOTÁLIS PARANCSGAZDASÁG	JÓLÉTI ÁLLAM	TOTÁLIS ÁLLAM

5. ábra: A hármas és a duális felosztás további változatai

⁸ A hazai szóhasználatban *autokrácián* gyakran *autoriter rezsimet* (tekintélyelvű államot) értenek, ezért a hármas felosztásban szereplő fogalom lényegében különbözik a duális tipológia hasonló elemétől (a jobboldali hasáb *autokráciájától*), amikor azt a nem-demokratikus rendszerek összefoglaló kategóriájának tekintik. Ld. e tekintetben az „Autokrácia és autoriter rezsim” című írásomat in: TAKÁCS Péter (szerk.): *Unitas multiplex: Ünnepi tanulmányok Szigeti Péter 65. születésnapjára*. Budapest–Győr, Gondolat Kiadó, 2017. 385–410.

⁹ A magyar nyelvű osztályozásokban gyakran (mind a liberális teoretikusok, mind bírálók által) „liberálisnak” mondott demokrácia valójában *alkotmányos demokrácia*.

¹⁰ Elsősorban a 2010/14 utáni magyar politikai nyelvben használt kategória, amennyiben az *illiberálisat antiliberalizmusként* fogjuk fel, a demokráciát pedig, miként az idézőjel érzékelteti, feltételesen értjük. Hazai elméleti-tudományos kifejtése ennek ellenére tudomásom szerint nincs; a nemzetközi szakirodalomból ld. Fareed ZAKARIA: *The Rise of Illiberal Democracy*. *Foreign Affairs*, 76. évf., 1997/ 6. 22–43.

Tudom, hogy az itt használt kategóriákat illetően elkélne néhány értelmező megjegyzés, de e tanulmány célja nem ezek részletes kifejtése, hanem annak vizsgálata, hogy a magyar történelem egy meghatározott korszaka államformatani szempontból újraértelemezhető-e. Most erre térek rá.

2. Köztársaság és monarchia között

Az 1920. március 18-i 2394/1920. ME. miniszterelnöki rendelet – mely az 1920. évi I. törvénycikket értelmezte, ami e tekintetben nem tartalmazott explicit rendelkezést – úgy fogalmazott, hogy „mindaddig, amíg a törvényhozás másként nem rendelkezik, Magyarország törvényes államformája a királyság marad”. Ennek megfelelően „az állami hatóságokat, hivatalokat és intézményeket [...] a »királyi« illetőleg a »magyar királyi« jelzővel kell megjelölni [...], a magyar állam címerein a magyar állami főhatalom jelképeül a Szent Koronát kell alkalmazni”. Király azonban nem volt, s amikor egy – a későbbi törvényszöveg szerint „IV. Károly király” – jogait igényelve megjelent az új Magyarország területén, akkor az ország nem sokkal azelőtt hatalmat szerzett vezetői – nagy valószínűség szerint az antanthatalmak igényeinek eleget téve – nem adták át számára a hatalmat (1921. március 27. – április 5.), sőt, katonai erővel zavarták el (1921. október 20–23.). 1921. november 6-án formálisan is kimondták „IV. Károly Ó Felsége” „uralkodói jogai megszüntét”, s az 1921. évi XLVII. törvénycikkkel törvényi szinten is deklarálták, hogy „a nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenntartja, de a királyi szék betöltését későbbi időre halasztja [...]”. Bár ezzel „a királyválasztás előjoga a nemzetre visszaszállt,” a korszak viszonyait meghatározó uralkodó csoportok egy negyedszázadon át „komolyabb politikai konfliktusok nélkül, széles társadalmi konszenzus alapján”¹¹ nem tudták, talán nem is akarták betölteni a trónt (már ha az megvolt még egyáltalán).¹²

¹¹ Püski Levente: *A Horthy-korszak 1920–1941*. Budapest, Kossuth Kiadó, 2013. 261.

¹² A budai királyi várban természetesen volt trónterem (kettő is: egy királyi és egy királynői), az 1920-as évekből fennmaradt fényképek alapján azonban az ott elhelyezett ülőalkalmatosság inkább egy bálterem kényelmes karosszékének tűnik, semmint baldachinos trónusnak. Később a Magyar Nemzeti Múzeumban felbukkant ugyan két trónus, ezek eredetiségének megállapítása azonban további vizsgálandást igényelne.

A hivatalos álláspont ennek ellenére az volt, és sokan még ma is úgy gondolják, hogy Magyarország 1920 és 1946¹³ között államformája *monarchia* volt, ahol az uralkodó legtöbb jogát a kormányzó gyakorolta (akit 1942 után a kormányzóhelyettes is helyettesíthetett). Az, hogy a trón két és fél évtizeden át *de facto* nem volt betöltve, a királyság intézményével nem volt összeegyeztethető, hiszen ez a monarchia mint folyamatosság és állandóságot sugalló államforma (vö. *le roi est mort, vive le roi*) esetén szokatlanságra, sőt valamilyen rendellenességre utalt.¹⁴ A dolog paradox voltát az egykori legitimista jogász, Farkas Tibor (1883–1940) gondolatával érzékeltetem, mely szerint a monarchia esetében az intézmény és a személy a *dolog természete* szerint összetartozik. A király nélküli királyságot – fogalmazott Farkas – ugyanúgy nem lehet elképzelni, ahogy az aranypengő sem képzelhető el arany nélkül, vagy „nemzeti egység a lelkek egysége nélkül”.¹⁵

Erre a helyzetre a korabeli közjogászok és a későbbi történészek háromféle módon reagáltak: (1) kényszeresen *választottak* s választanak ma is a monarchia és ellentéte, a köztársaság között, (2) *áthidaló elméleteket* alkottak és fogadtak el, valamint (3) *köztes fogalmak* révén próbálták és próbálják áthidalni a fenti ellentmondást.

¹³ Az ún. Horthy-korszak vége (a nyilas puccs: 1944. október 15. vagy a kormányzó lemondása: 1944. október 16.) nem jelentette az államforma megváltozását, csupán azt, hogy azután nemcsak a trón, hanem a kormányzói tisztség sem volt betöltve. 1945. „április 4.” után unikális közjogi helyzet jött létre, amennyiben az államfői jogkört 1946. február 1-jéig hivatalosan az 1945. április 17-én megalakult háromfős Nemzeti Főtanács gyakorolta. (Ennek a tagok gyakori váltakozása miatt néhány hónap alatt összesen 8 tagja volt.) (Ld. erről FÖGLEIN Gizella: Az államfő intézménye és az Ideiglenes Nemzetgyűlés. In: FEITL István (szerk.): *Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány*. Budapest, Politikatörténeti Alapítvány, 1995. 137–151.) Mindezzel párhuzamosan a pápa által 1945. szeptember 8-án esztergomi érseknek kinevezett, október 7-én beiktatott Mindszenty József IV. Károly fia, Habsburg Ottó régensének tekintette magát.

¹⁴ Az üres trón problémáját a közjog különböző megoldásokkal orvosolni tudja persze (például régens, régenstanács, helytartó, örgróf, nádor, kormányzó vagy „kormányzó-elnök”, homo regius), ha betöltője ismert, de valamilyen okból nem gyakorolhatja hatalmát. Magyarországon azonban nem erről volt szó.

¹⁵ Vö. *Zalamegyei Újság*, 1935. március 13. Idézi PAKSY Zoltán: Nagypolitika kicsiben: parlamenti választás és társadalmi háttere Zalaegerszegen 1935-ben. *Korall. Társadalomtörténeti folyóirat*, 2004/17. 93.

2.1. Kényszeres választások

A kényszeres választások körében talán említeni sem kell, hogy a közjogászok többsége az államformát *monarchiának*, vagy *de iure monarchiának* tekintette – végtére is ez volt a „hivatalos vélemény”. Ezt fogalmazták meg a törvények, és ezt sugallták az állami hivatalok és intézmények is. A legtöbb korabeli közjogász Magyarországot királysággként jellemezte. Olyan erős volt ez az álláspont, hogy még ma is vannak hívei: bár a nézeteket megerősítő-támogató „hivatalosság” már a múlté, sokan még ma is úgy vélik, hogy Magyarország 1920-ban monarchia „maradt”. Ezen álláspont jogi igazságértékéhez szükség volt az ún. semmisségi törvényben foglalt jogi fikcióra; történeti-szociológiai értelmű kezeléséhez pedig e fikciós feltételezés valóságként való elfogadására: „tegyünk úgy, mintha 1918. október 15. és 1920 januárja között nem történt volna semmi!”

E nézet némileg módosított formája az lett volna, hogy az államforma 1920-ban, illetőleg törvényi szinten 1921-ben újra monarchia „lett”, amennyiben a 2394/1920. ME. miniszterelnöki rendelet és a detronizációs törvény kétségtelenül elkötelezte magát a monarchia mellett. Ez utóbbi nézet – álláspontom szerint – egy ideig vállalható és tartható lett volna; de beszédes ténynek gondolom, hogy – tudomásom szerint legalábbis – ezt akkor senki sem képviselte.

Voltak persze olyanok is, akik az államformát elsősorban ténykérdésnek tekintették, s – főleg, ha „messziről jöttek” – nyilvánosan is ki merték jelenteni, hogy a Magyarország államformája az imént idézett törvényi rendelkezések ellenére *köztársaság*, vagy *de facto köztársaság*. A legismertebb Adolf Merkl álláspontja, aki 1925-ben – miután először „tisztá köztársaság”-nak mondta, végül is – „royalista színezetű arisztokratikus köztársaság”-nak nevezte Magyarország államformáját.¹⁶ Merkl, aki Kelsen tanítványaként különbséget tett az állam szociológiai és jogászai fogalma között, ezt nyilvánvalóan a szociológiai államfelfogás alapján rögzíthette, hiszen a törvények 1921 óta mást mondtak. Visszafogott körben, egy Concha Győzőhöz írt magánlevélben, hasonlóan fogalmazott Barabási Kun József is, már 1923-ban: „Nálunk ma igazában nem királyság, hanem köztársaság van.

¹⁶ Adolf MERKL: A mai Magyarország államformájának kérdéséhez *Jogtudományi Közlöny*, 60. évf., 1925/1. (33–35.) 34.

Kormányzóval az élen. S úgy látszik – írta –, a provizórium definitivummá akar átvedleni.”¹⁷

E nézetnek ma is vannak hívei. Kende Péter – egy részben ugyancsak messziről jött, mert sokáig emigrációban élt elemző – úgy fogalmazott, hogy a „realista szemlélet” „Horthyt korlátozás nélküli időre megválasztott köztársasági elnöknek tekinti”. Eszerint „az, hogy Magyarországnak ez időben királyi törvényszékei, magyar királyi vasútjai és [királyi] postája volt, nem tekinthető perdöntő bizonyítéknak azzal a lényeges körülménnyel szemben, hogy a király helyét közemberi sorból jött, választott államfő foglalta el.”¹⁸

2.2. Áthidaló teóriák

A jogi deklaráció és társadalmi-politikai tények feszültségét többen különböző elméletek és teóriák, néha okoskodások révén próbálták, s próbálják ma is áthidalni. Ezek közül a legismertebb a *de iure és a de facto* államforma megkülönböztetése: Magyarország *de iure* monarchia, *de facto* azonban köztársaság – mondták és mondják néha még ma is erre a korszakra vonatkozóan. Mivel az állami jelenségek esetében a normativitás és a tényszerűség valóban két különböző aspektus, ezért ezt a szemléletet kifogásolni sem lehet – hacsak nem azzal, hogy így egészen biztosan nem tudjuk megmondani, hogy mi is volt Magyarország államformája 1920 és 1944/46 között.

Hasonló áthidaló elméletet jelentett az, amikor a korszakot vagy annak egy részét „provizóriumnak” mondták, amivel annak ideiglenes voltát hangsúlyozzák.¹⁹ Ez azonban itt ellentmondásos kifejezés, mert a monar-

¹⁷ Barabási Kun József levele Concha Győzőhöz. Idézi: SCHWEITZER Gábor: *Közjogi provizórium, jogfolytonosság, új közjogi irány. Az 1919/1920–1944 közötti magyarországi alkotmányjog-tudomány vázlat. 1-2. rész. Közjogi Szemle, 7. évf., 2014/1-2. (8-16. és 9-20.) 15.*

¹⁸ KENDE Péter: *A respublica a magyar történeti tudatban.* In: *Még egyszer a párizsi toronyból.* Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2003. 217.

¹⁹ Ld. pl. MOLNÁR Kálmán: *Alkotmányos jogrendünk és a közjogi provizórium.* Pécs, Dunántúl Rt. Egyetemi Nyomdája, 1926. és *A két világháború közötti provizórium közjogi mérlege.* Pécs, Karl L., 1945.; TURI Béla: *Mai közjogi berendezkedésünk természete.* Budapest, Stephaneum 1928. 49-63. és „Az 1920:I. tc. és a közjogi provizórium”. (Megjegyzem: a *provizórium* kifejezést magyar vonatkozásban korábban csak a Habsburg udvarhoz hű szerzők használták két történeti korszakra: a Bach korszakra, 1850-1859, hogy ne kelljen azt önkényuralomnak nevezniük,

chia a *folyamatosság* államformája, a provizórium pedig *ideiglenes, átmeneti* állapot. Egy magyar nemzetközi jogász, Buza László az 1939/40. tanévben úgy fogalmazott közjogi előadásában, hogy „a monarchia és a provizórium fogalma szükségképpen kizárják egymást. A monarchia sohasem lehet provizórikus monarchia”.²⁰

Mivel ez az „ideiglenesség” – ahogyan az ezen a történelmi tájon később is meg- megtörtént néhányszor – két és fél évtizeden át tartott, magyarázó ereje ma már egyáltalán nincs. Hasonló a helyzet az államformára alkalmazott „jogfolytonosság” elméleteivel, melyek – a fogalmi differenciáltságuk ellenére (anyagi, alaki jogfolytonosság, stb.) – közjogi fikciónak, esetleg vélelemnek tekinthetők, hiszen céljuk éppen az volt, hogy aki ezek keretei között gondolkodik, az ne számoljon bizonyos tényesorozatok megszakadásával.

Leleményes kiegészítő elméletet alkotott a kérdésről a később szerencsétlen sorsú miskolci jogászprofesszor, Zsedényi Béla, aki szerint a forradalmak egy jogilag üres teret, *vacuum iurist* hoztak létre.²¹ Ez a *vacuum iuris* – szerintem (bár Zsedényi ezzel talán nem értene egyet) – közjogi *joghézag*nak mondható, s addig tart, amíg az új rend legerősebb hatalmai, gyakorlatilag illegitim módon, meg nem alkotják azt az új jogot, ami az új jogrendszer alapja lesz.

2.3. Köztes fogalmak

Mint fentebb megmutattam, az államformák duális felosztása esetén bizonyos történelmi tények egyfelől lehetővé teszik, másfelől megkívánják a két fő

és az abszolutizmus Anton von Schmerling általi ideiglenes visszaállítására, 1861-1865, nagyjából ugyanezért.)

²⁰ Ld. BUZA László: *Magyar közjog* (Buza László előadásai alapján összeállította Beller István). Szeged, 1939. Kézirat. Idézi: SCHWEITZER (2014) i. m. 15. Ld. még e kérdéshez BUZA László: *A királykérdés nemzetközi jogi vonatkozásai*. Budapest, Pallas Ny., 1928. (Különlenyomat a *Magyar Jogi Szemle* 1928/10. számából).

²¹ ZSEDÉNYI Béla: *A vacuum iuris*. [Magyar Jövő, Miskolci Jogászélet Könyvtára] Miskolc, 1928. 34. és *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig*. [Miskolci Jogászélet Könyvtára] Miskolc, 1939. Ld. ehhez RUSZOLY József: *Három borsodi örökgyógyó*. Miskolc, Felsőmagyarországi Kiadó, 1992. 117-171.; és STIPTA István: Zsedényi Béla alkotmányjogi nézetei. In: CSÍKI Tamás (szerk.): *Tanulmányok Zsedényi Béla születésének 100. évfordulója tiszteletére*. Miskolc, Hermann Ottó Múzeum, 1995. 17-23.

államforma-fogalom közötti útkeresést. Ennek során a problematikus köztes fogalmi térben – jelen esetben a monarchia és a köztársaság között – vagy *vegyes kategóriákat* használnak (mint például Merkl; vö. fentebb), vagy önálló köztes fogalmakat alkotnak. Az önálló *köztes* fogalomalkotásra három példát hozok itt. Ilyen (a) a „koronás köztársaság”, (b) a „királyi köztársaság”, és (c) a „király nélküli királyság” terminusa. Most ezeket részletezem.

A. Koronás köztársaság. A kifejezést (ang.: *crowned republic*) az angol koszorús költő, Lord Tennyson alkotta meg híres Király-idilljeiben, s azt James Bryce alkalmazta egy valóságos államra, nevezetesen Norvégiára, amikor annak demokratikus politikai fejlődését elemezte.²² A fogalmat természetesen használták Nagy-Britanniára is, kb. az „alkotmányos monarchia” értelmében, vagy a demokráciára utalva, újabban pedig a szocialista tanok terjedését értelmezve.²³ Görögország 1952. évi alkotmányába államforma-meghatározásként is felvették: „Görögország államformája koronás köztársaság” – fogalmazott az alkotmányozó (21. cikk), bár ezt a későbbi alkotmányrevízió során megváltoztatták.

A terminus gyakran felbukkan az ausztráliai közjogi vitákban is, ahol a politikai valóság és a közjogi normativitás, közelebbről a köztársaság és a monarchia koncepcionális áthidalására alkalmazzák, ha a „*commonwealth*” kifejezést nem tartják erre alkalmasnak. Az egyik kritikus alkotmányjogász szerint a fogalom (Ausztrália esetében) azért kerülendő, mert „elhalványítja a monarchia és a köztársaság közötti választást”, holott szerinte „az alkotmányos monarchia és a köztársaság filozófiája megkülönböztethető”.²⁴

Az 1920–1944/46 közötti magyar viszonyok leírása során ez a terminus nem terjedt el – talán azért mert azt sugallja: egy „koronás köztársaság” lehet ilyen és olyan, de azért ott valakit mégiscsak megkoronáztak, tehát a fején korona van. Magyarországon ezt valahogy sokáig nem sikerült megoldani...

²² James BRYCE: *Modern Democracies*. London, Macmillan. 1929. 2. k. 322.

²³ Ld. Frank PROCHASKA: *The republic of Britain. 1760–2000*. London, Allen Lane, 2000.; ld. különösen a „The Advent of Socialism and the Crowned Republic” c. fejezetet.

²⁴ Glenn PATMORE: *Choosing the Republic*. Sydney, University of New South Wales, 2009. 96. és 102.

B. Királyi köztársaság. Nálunk a köztes helyzetet igen gyakran a *királyi köztársaság* (ang.: *royal republic*, vagy *monarchical republic*) kifejezéssel írják le, mely „arányosan”, vagy legalábbis neutrálisan próbálja vegyíteni a két rendszert. A történészek igen kedvelik; Schweitzer Gábor például ezt választotta a szóban forgó korszak közjogi és tudománytörténeti kérdéseiről írott tanulmányait közlő kötet címéül is.²⁵ Alkalmasint felbukkant az 1920-as évek parlamenti vitáiban is, a fennálló helyzet kritikájaként, némileg szarkasztikus jelleggel. Propper Sándor szociáldemokrata nemzetgyűlési képviselő például az 1924. január 10-i felszólalásában így fogalmazott: „Keresem a konszolidációt alkotmányjogi téren, – mert végre ez is fontos – és milyen eredményre jutok? Nincsen államformánk; királyság vagyunk, király nélkül. Egy külföldi lapban olvastam a múltkor, hogy tréfásan így nevezték Magyarországot: magyar királyi köztársaság. Király nincs, a köztársaság érdekében propagandát kifejteni nem szabad, mert ezért elítélik az embert...”²⁶

Gyakran halljuk az angol történészek elemzéseiben is, elsősorban a Tudor-korszak tisztázatlan közjogi viszonyainak érzékeltetésére: van, aki I. Erzsébet,²⁷ s van, aki nővére, I. (Tudor vagy „Véres”) Mária²⁸ uralmára alkalmazza. A fogalom eredete – számomra legalábbis – ismeretlen.

Amennyiben ki lehetne egészíteni vagy gondolatilag össze lehetne forrasztani a „köztársasági királyság” fogalmával, a kettő együtt talán megfelelné az angol *commonwealth*nek és a lengyel *rzeczpospolitanak*, melyet egyaránt alkalmaznak a monarchiára és a köztársaságra is.

C. Király nélküli királyság. A harmadik lehetséges terminus a *király nélküli királyság* (ang. *monarchy without a king*, *kingless kingdom*, *a kingdom without king*), amely szerintem plasztikus módon ragadja meg a két világháború közötti Magyarország közjogi viszonyait – ideértve a fogalomba rejtett kritikai elemet is. E helyütt azt vetem fel, hogy alkalmazzuk azt Magyarországon 1920

²⁵ SCHWEITZER Gábor: *A magyar királyi köztársaságtól a Magyar Köztársaságig. Közjog- és tudománytörténeti tanulmányok*. Pécs, Publikon, 2017.

²⁶ *Nemzetgyűlési napló*. XIX. kötet. Budapest, Athenaeum, 1924. 90.

²⁷ Ld. Patrick COLLINSON: *The Monarchical Republic of Queen Elizabeth I*. In: *Elizabethan Essays*. London, The Hambledon Press, 1994. 31–57.

²⁸ Ld. Alice HUNT: *The Monarchical Republic of Mary I*. *The Historical Journal*, 52. évf. 2009/3. 557–572.

és 1944/46 közötti – valamint (bár itt ki nem fejthető módon és okokból) Spanyolország 1947 és 1975 közötti – államfomájának meghatározására. A kifejezést ebben az értelemben akkor használjuk, ha a trón azért áll üresen hosszabb távon, mert nem lehet tudni – ti. nincs eldöntve –, hogy kinek kellene vagy lehetne azt betöltenie.

3. A király nélküli királyság

A kifejezést először nem államformaként használták, hanem egy politikai helyzet ellentmondásos jellegét írták le vele. Adolf Beer osztrák történész és politikus (ti. a morvaországi városok képviselője volt a bécsi *Reichsrat*ban) a Lengyelország első felosztásáról szóló könyvében ezzel jellemezte az „elárvult politikai állapotot”. Ez az állapot olyan – írta –, mint a „szülőföld szülő nélkül, királyság király nélkül, szenátus vezető nélkül, jogar kéz nélkül, alattvaló úr nélkül, köztársaság lélek nélkül” („*das Vaterland ist ohne Vater, das Königreich ohne König, der Senat ohne Oberhaupt, das Scepter ohne Hand, die Unterthanen ohne Herrn, die Republik ohne Seele*”).²⁹ Beer szóhasználata egy régi francia szólásra emlékeztet, mely szerint „a király nélküli királyságot úgy képzelheted el, mint a kezét ujjak nélkül, az énekest hang nélkül, egy országot törvények nélkül, vagy az életedet örömeid nélkül” (*imagine un royaume sans roi, une main sans doigts, un chanteur sans voix, un pays sans lois, une vie sans joie c'est surement moi loin de toi*).

Az újabb történeti szakirodalomban a kifejezést már viszonylag gyakran használják, de nem államformaként, hanem csak figyelemfelkeltő jellege miatt. Egy német történész, Maria Rhode például hét tényleges, bár rövid lengyel interregnumot írt le a *Königreich ohne König* cím alatt,³⁰ egy angol történész, Robert Beddard pedig egy *Monarchy Without a King* címet viselő gyűjteményben adta ki az 1688-as átmeneti kormány iratait és jegyzőkönyveit.³¹

²⁹ Vö. Adolf BEER: *Die Erste Teilung Polens*. Bécs, Carl Gerold's Sohn, 1873. 1. k., 106.

³⁰ Vö. Maria RHODE: *Ein Königreich ohne König. Der kleinpolnische Adel in sieben Interregna*. [Quellen und Studien 5] Wiesbaden, Harrassowitz Verlag – Deutsches Historisches Institut Warschau, 1997.

³¹ Robert BEDDARD: *A Kingdom without a King. The Journal of the Provisional Government in the Revolution of 1688*. Oxford, Phaidon, 1988. Az újabb történeti irodalomból ld. még egy

A kifejezés (*un royaume sans roi*) az államforma-fogalomhoz közelítő értelmet nyert egy francia közjogi kuriózum esetében. A franciák ugyanis néha e kifejezéssel utalnak az egyik tengerentúli területük, a Wallis- és Futuma-szigetek speciális közjogi állására. Itt a Francia Köztársaság – egy 1887-es nemzetközi szerződés alapján – elismeri a területen működő három helyi királyságot (Uvea, Sigave és Tu’a), valamint azt, hogy a polgári ügyekben a hagyományos királyi intézmények döntenek, de ezek királyait annak ellenére sem ismeri el, hogy a helyi közgondolkodás királyként tartja őket számon. (Ez a rendszer persze, már ha nevet keresnénk neki – valójában nem „király nélküli”, hanem „köztársasági” királyságnak volna mondható, már ha lenne ilyesmi.)

Államforma-meghatározásként először Magyarországra alkalmazták, amikor az 1921 után kialakult helyzetet jellemezték vele, anekdotikus formában, vitathatatlanul ironikusan. Az állítólagos anekdota szerint a magyar állam „király nélküli királyság, amelyet egy flotta nélküli tengernagy kormányoz, egy tengerpart nélküli országban.”³²

A kifejezést a magyar államra vonatkoztatva először a német irodalomtörténész Klabund, vagyis Alfred Henschke használta, bár feltehetőleg a köznapi szóbeszédből vette át. Egy 1923-as világirodalom-történet magyar fejezetében ezt írta: „Most még az is tiltva van Magyarországon, hogy [az 1918-as forradalom költőjének, Ady Endrének] a nevét kiejtsék. Szigorú cenzúra köti gúzsba a szellemi életet. A köztársaságpártiak nélküli köztársaságot király nélküli királyság követte.”³³ Az irodalomtörténeti mű magyarországra vonatkozó része magyarul 1929-ben jelent meg egy folyóiratban.³⁴ Külföldön megjelent publicisztikájában a jogtörténész Csekey István is használta a fogalmat,³⁵ míg magyar nyelven, ha jól tudom, sosem. Egy

---

hasonló időszakra Benjamin WOODFORD: *Perceptions of a Monarchy Without a King: Reactions to Oliver Cromwell's Power*. McGill-Queen's Press, 2013.

³² Megtalálható számos kiadványban, mindig anekdotikus értelemben, az anekdota eredetére utaló megjelölés nélkül. A legutóbbi évekből ld. pl. Francis TAPON: *The Hidden Europe. What Eastern Europeans can teach us*. h.n., Thomson Press, 2012. 224.; és Dawn KAZMIERZAK: *Time to Chose. Growing up under Hitler and watching history repeat itself*. Bloomington, Ind., West Bow Press, 2014. 4.

³³ KLABUND, vagyis ALFRED HENSCHKE: *Geschichte der Weltliteratur in einer Stunde*. Padeborn, Salzwasser Verlag, 1923. 100-103. A könyv egyébként Horthyrt *Reichsverweserként* említi.

³⁴ *Irodalomtörténet*, 17. évf. 1929. 142.

³⁵ CSEKEY István: *Das Königreich ohne König. Reichspost* [Bécs]. 1925. február 25.

szakágazati közlöny 1932-ben arra hívta fel a figyelmet, hogy az amerikai *National Geographic* néhány évvel korábban megjelent írása a Magyarországról szóló cikkében két hungarikumot említett: „az ikervárost” (Budapestet) és a „király nélküli királyságot” (magát Magyarországot).³⁶ A terminus Magyarországon szélesebb körben és kritikai éllel 1945 után terjedt el.³⁷ Ez a kritikai él feltételezésem szerint nagyobbbrészt lekopott róla – s csak annyi maradt meg belőle, amennyinek – szerintem – meg kellett maradnia. Ezt a „kritikai mennyiséget” Gábor Gyula 1932-es megállapításával érzékeltetem: „arra a fonák közjogi helyzetre, amelyben Magyarország az államfői kérdés tekintetében ma létezik – fogalmazott 1932-ben a kormányzói méltóságról írva –, nemcsak hazánk történetében, de sehol a világon precedens nincsen.”³⁸

A fogalom közjogi értelemben teljesen egyszerű: ez az államforma valamilyen keveréke a monarchiának és a köztársaságnak. *Úgy van a kettő között, hogy mindkettőből tartalmaz valamit, s eközben önálló minőséget ölt magára.*

				az államformák kettős felosztása	
				↗	↘
				KÖZTÁRSASÁG	MONARCHIA
				▲	
				KIRÁLY NÉLKÜLI KIRÁLYSÁG	

6. ábra: A „király nélküli királyság” helye az államformák kettős felosztására épülő rendszerben

Az, hogy önálló kategóriaként kezeljük, azt jelenti: nem úgy fogjuk fel, hogy „királyság, kormányzóval az élen”, hanem úgy, hogy „monarchia, kormányzóval a király helyén” (természetesen néhány kisebb jelentőségű formai differenciával; pl. törvényszentesítés/törvénykihirdetés stb). Az így értelmezett király nélküli királyság tényleg egyedi jelenség.

Mint már utaltam rá, a XX. században kétszer fordult elő, amikor a trón – többnyire a politikai erők mozgására visszavezethetően, vagy egyenesen

³⁶ Vasúti és Közlekedési Közlöny. 1932/51. 488.

³⁷ Vö. KARDOS József: A király nélküli királyság a szent korona jegyében. In: PÖLÖSKÉI Ferenc – RÁNKI György (szerk.): *A magyarországi polgári államrendszerek*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1981. 438–469.

³⁸ GÁBOR Gyula: *A kormányzói méltóság a magyar alkotmányjogban*. Budapest, Athenaeum, 1932. 185.

akarataból – viszonylag hosszú ideig betöltetlenül állt: először Magyarországon 1918/21 és 1946 között, aztán Spanyolországban 1947-től 1975-ig. Az egyik Horthy-, a másik Franco-rendszerként került be a történelemkönyvekbe. Mindkettőhöz sajátos politikai struktúra társult, s azok is hasonlítottak egymásra. E speciális államforma politikai tartalma ugyancsak köztes jellegű:

a politikai rendszerek hármas felosztása		
↗	↓	↘
DEMOKRÁCIA	AUTOKRÁCIA	TOTÁLIS DIKTATÚRA
ALKOTMÁNYOS DEMOKRÁCIA	AUTORITER REZSIM	TOTÁLIS ÁLLAM
▲ KIRÁLY NÉLKÜLI KIRÁLYSÁG		

7. ábra: A „király nélküli királyság” fogalma mögötti politikai struktúrák helye a politikai rendszerek között

Az természetesen szakirodalmi viták tárgya, hogy az ún. Horthy-rendszer autoriter rezsimnek tekinthető-e. A részben politikailag motivált, részben azonban tudományosan megérvelt *igenek* és *nemek* mellett e kérdésre vonatkozóan akad olyan válasz is, amely szerint az ún. Bethlen-konzolidáció korszakában még nem, a Gömbös-, Imrédy- és Teleki-kormányok alatt, vagyis 1932-től azonban már (talán) igen.³⁹ Bár sok minden a „tektélyuralmi rendszer” fogalmának meghatározásától függ, a szokásos felfogásban a kérdésre ennél sokkal határozottabb válasz is adható.⁴⁰ A minősítés egyebek mellett azért is érzékeny probléma mert sok (bár nem minden) vonása hasonlít a két világháború közötti Lengyelország rendszeréhez, s

³⁹ Ld. BOROS Zsuzsanna: Autoriter típusú volt-e a Horthy-kori magyar politikai rendszer? Korabeli és mai nézőpontok. *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae*, tomus XLIII, 2006. [2007] 99–130.; és SZABÓ Dániel – BOROS Zsuzsanna: *Parlamentarizmus Magyarországon (1867–1944) – Parlament, pártok, választás*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2008. 369. ssk.

⁴⁰ A Horthy-korszak egészének értékeléséről az utóbbi évek szakirodalmából ld. TURBUZ Dávid: *Horthy Miklós*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2011.; PÜSKI Levente: *Demokrácia és diktatúra között. A Horthy-rendszer jellegéről*. In: ROMSICS Ignác (szerk.): *Mítoszok, legendák, tévhitek a XX. századi magyar történelemről*. Budapest, Osiris Kiadó, 2002. 206–233.; UNGVÁRY Krisztián: *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemizmus Magyarországon*. Pécs, Jelenkor, 2012.; ZETÉNYI CSUKÁS Ferenc: *Horthy*. Budapest, HK Hermanos Kiadó, 2014.; NEMESKÜRTY István: *Búcsúpillantás. A Magyar Királyság és kormányzója 1920–1944*. Budapest, Szent István Társulat, 2014.; Catherine HOREL: *Horthy*. Budapest, 2017.; és ROMSICS Ignác: *A Horthy-korszak*. Budapest, Helikon Kiadó, 2017.

az ún. szanációs rendszert egyértelműen „autoriter diktatúrának” tartják. Lengyelországgal szemben ugyanakkor Magyarországon nem tiltották be a pártokat (mármint nem mindegyiket), bár két évtizeden át mindig egy párt vagy ugyanaz a politikai erő nyerte meg a választásokat, és voltak betiltott pártok is. Ráadásul régi hagyomány, hogy a magyar nyelv használói csak a kommunisták uralmát nevezik „diktatúrának”; Horthy Miklós rendszere esetén azonban (Szálasi Ferenc hatalomra kerüléséig értve azt) szinte mindenki vonakodik e szóhasználattól.

Mit nyerünk azzal, ha Magyarország államformáját nem monarchiának, hanem király nélküli királyságnak mondjuk? A valósághoz közeli fogalmi rendszer mellett azt, hogy arra kényszerítjük magunkat: ismerjük el annak *formátlan*, s ezáltal *paradox* jellegét. A király nélküli királyság ugyanis – miként a republikánusok nélküli köztársaság vagy egy köztársaságnak mondott kormányzóság stb. – formátlan államforma, legyen bármilyen különös is e kifejezés. Ezért is lehetett olyan sok közjogi kérdés tisztázatlan benne.

A tanulmány forrása:

VIGINTI QUINQUE ANNIS

II.

EMLÉKKONFERENCIA ZLINSZKY JÁNOS TISZTELETÉRE,
A PPKE JÁK 25. JUBILEUMI TANÉVÉBEN

VIGINTI QUINQUE ANNIS

II.

◆ EMLÉKKONFERENCIA

ZLINSZKY JÁNOS TISZTELETÉRE,
A PPKE JÁK 25. JUBILEUMI TANÉVÉBEN ◆

EL BEHEIRI NADJA ÉS SZABÓ ISTVÁN
SZERKESZTÉSÉBEN

PÁZMÁNY PRESS
BUDAPEST * 2020

UNIVERSITATIS CATHOLICÆ
DE PETRO PÁZMÁNY NOMINATÆ
FACULTAS IURIS ET
SCIENTIARUM POLITICARUM

©

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar, 2020
© Szerkesztők, 2020
© Szerzők, 2020

ISBN 978-963-308-409-0 Ö
ISBN 978-963-308-408-3

Kiadja:
a Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kara,
Budapest, Szentkirályi u. 28–30. • www.jak.ppke.hu

Felelős kiadó: Dr. Szabó István dékán

Nyomdai előkészítés: Szakaliné Szeder Andrea

Készült a VaregKft. nyomdájában
www.vareg.hu

TARTALOM

ZLINSZKY János: Uram, hiszem	7
Bevezető (EL BEHEIRI Nadja - SZABÓ István)	9
SZABÓ István beszéde	11
KOMÁROMI László beszéde	15
Zlinszky János portré (LANTOS Györgyi)	19
Az emlékkonferencia napjának programja	21

A TUDÓS, AZ EMBER...

EL BEHEIRI Nadja Zlinszky János világnézete, a római jog és az egyház társadalmi gondolkodása	29
HEGEDŰS Lilla Zlinszky János és Wilhem Röpke	49

I.
RÓMAI JOG

HAMZA Gábor Észrevételek a tulajdon fogalmáról a római jogban két jelentős monográfia kapcsán	63
JAKAB Éva Testi dolog, testetlen dolog	71
BENKE József Ókori, középkori és jelenkori a magánjogban	95
DELI Gergely A tulajdon mint fétis	115
BAJÁNHÁZY István A „nemo plus iuris elv” a hadizsákmány eladásakor	125
JUSZTINGER János Gondolatok a köztársaság korabeli adóztatás hatékonyságáról az ókori Rómában	147
KÖNCZÖL Miklós Politikai tudás és történeti magyarázat a De re publica II. könyvében.....	161
ERDŐDY János A lex laetoria az oktatás tükrében.....	171
P. SZABÓ Béla A rokonsági fok számításának rejtélyei az erdélyi szászoknál	187

II.
JOGTÖRTÉNET

ANDRÁSI Dorottya „Mint nemzet a nemzettel”	213
---	-----

DRÓCSA Izabella Egy büntetőjogi kísérlet az állami rend fenntartása érdekében.....	227
FREY Dóra Nemzetiségi jogok Magyarországon az 1920-as évek elején.....	251
GEDEON Magdolna Római jogi elemek Kitionich János munkáiban	269
HALÁSZ Iván Jogászképzés a két világháború közötti Csehszlovákiában	283
HORVÁTH Attila A történeti alkotmány és a Szent korona-tan.....	303
KÉPES György A kormányzó.....	333
LIKTOR Zoltán Attila Bella gerant alii, tu felix Austria nube.....	361
PETRASOVSKY Anna Az államforma, kormányforma természetjogi megítélése a 19. században	377
SALAMON László Az 1920/22. évi nemzetgyűlés alkotmányos legitimációja	387
SCHWEITZER Gábor A Magyar Szemle vitacikkei a kormányzói jogkör kiterjesztéséről (1937)	397
SZABÓ István A tradicionális államforma	419
SZABÓ Szilárd Az Osztrák(-Magyar) Monarchia katonai hírszerzésének és elhárításának jogtörténeti vonatkozásai	427

SZIGETI Magdolna A weimari alkotmány tanulságai	439
--	-----

TAKÁCS Péter

Egy „köztes” államforma-kategória lehetőségének mérlegelése

Magyarország 1920 és 1944/46 közötti korszakára vonatkozóan.....	445
--	-----

VARGA Norbert

A rendes bíróságok gyakorlata kartellügyekben a két világháború között	463
--	-----

III. KÖZJOG

BALOGH-Békesi Nóra

Gondolatok a bírói hatalom legitimációjának egyes kérdéseiről	483
---	-----

BALOGH Zsolt

A közigazgatási bíráskodás alkotmányos összefüggései	497
--	-----

CSINK Lóránt

Gondolatok az „egyre általánosabb” választójogról	509
---	-----

SCHANDA Balázs

A tulajdoni rendszerváltozás néhány kérdése	519
---	-----

VARGA Ádám

Gondolatok a helyi demokráciáról	525
--	-----